

Politikai
röpiratok.

81.

81
623

SZÓZAT,

HAZÁNK KATOLIKUSAIHOZ.

KÜLÖNOSEN

KATOLIKUS KLÉRUSÁHOZ.

„Cum rerum vestrarum status non
a vi ipsa rerum, sed ab erroribus
vestris male se habeat: sperandum
est illis erroribus missis aut cor
rectis, magnam rerum in melius
mutationem fieri posse.“

Baco Verulamius,

DⁿBALLAGI MÓR.

Fraknői Vilmos és Rostaházy Kálmánoktól.

7.

PESTEN,

PFEIFER NÁNDOR BIZOMÁNYA.

1863.

6:1752.00765091

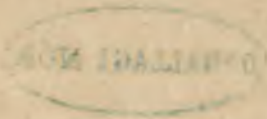
ΣΧΟΛΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΤΟΧΕΥΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΟΧΕΥΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΟΧΕΥΜΑΤΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΕΥΜΑΤΟΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ
ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΕΥΜΑΤΟΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΤΟΧΕΥΜΑΤΟΣ

1808

Az irót érhető szerencsétlenségek legnagyobbika: a félreértetés.

Tudjuk sokan lesznek, kik az aggodalom és félelem érzeteinek fokozott behatása alatt fogják kezeikbe venni ez iratot, feszült ingerültséggel átfutni tartalmát; attól tartván, hogy ez talán a „reformok“ napjainkban ezrek ajkán hangoztatott eszméit, egy eddig még nagyrészt megkimélt téren kívánja érvényesíttetni, és hogy talán az isteni eredet, és tizenkilenc század hagyományos pietása sugár körével övedzett intézmények ellen emeli vakmerő szavát.

És nem ok nélkül, -- ha meggondoljuk, hogy e századnak reformátoraivá feltolakodott hősök, — oly valóban don quixottei lelkesedéssel üzennek hadat mindennek, mit a lefolyt századok szent, nagy, jó és nemesnek tiszteltek: de mik szerintök mind középkori séttét, és a tizenkilencedik század felvilágosodottsága által megcáfolt agyrémekek.

E sorok célja: nem ezeknek átkos működését gyámolítani, hanem inkább le álcázva mesterségesen takart céljaikat, kimutatni a módot, kijelelni a fegyvereket melyeknek erélyes forgatása által győzedelmesen visszaverhetjük a keresztény műveltség érdekében veszélyes támadásaikat.

A ki a pártok szellemétől áthatva e sorokban is pártiratot keresne — tévedni fog. A pártok fölött álló magasabb érdekek védelme, magasabb célok érvényesítésének előmozdítása: feladata ez iratnak.

Vannak — mond Benjamin Constant*) — kiket a regeneratio szó mindenek felforgatására ösztönöz, és vannak kiket e szó stabilitas mindenek fentartása és helyreállítására buzdít.

A szives olvasó megnyugtatóján mondhatjuk, hogy ez irat feltétlenül egyik iránynak sem hódol.

*) Oraison funebre sur Romilly 1818.

I.

A Helyzet.

Különös időket élünk. Következtetve a tudományok, művészetek, kereskedés és ipar óriási előhaladtóságából, azt kellene hinnünk, hogy korunk az emberiség rendeltetése, a fokozatos szellemi, és anyagi haladás végcélpontjához közel áll.

Az emberi ész a tudás aknáinak legmélyebb rétegeibe hatolva, fölszínre hozta a bölcsélet és a természet titkai tudományának legdrágább ismeret kincseit. Isten, az emberi test és lélek, a csillagok a magasban alant a föld gyomra; az embernek az Isten és a természethez, a testnek a lélekhez való viszonya — mindez az emberi ész vizsgálódásainak tárgya.

Vajmi sokat, mit előbb átláthatlan lepel takart el szemeink elül, most világosan szemlélünk; és sok mit az ó kor classicus bölesei csak homályosan sejtének, az napjainkban már a műveltség alphájával biróknak közös tulajdona.

A közlekedési eszközök roppant gyorsasága, a legtávolabb birodalmakat néhány perc alatt egymással érintkezésbe hozó villanysodrony előnyei, a kereskedésnek új lendületet adának; s mig előbb Arábia tömjénjét, India fűszereit és a déli égöv gyümölcsseit csak tekintélyes vásárok árulták: mai nap már minden falusi szatócs üzletének tárgyait képezik,

Az emberi élet kényelmének tényezőit millio példányban előhozó gyáarak és számtalan más productumok, a felületes vizsgálót kétségkívül azon meggyőződésre fogják vezetni, hogy a Róma és Hellás költői által oly ihletett elragadtatással megénekelt aranykort éljük, melyről Ovid lantja zengé,

„Aurea prima sata est actas quae vindice nullo
Sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixa
Aere legebantur neque suplex turba timebant
Judicis ora sui; sed erant sine vindice tuti.*) sat,

De mily nagy a csalódás! az édes kéreg alatt még reg rejlik, a cifra koporsó falai féreg- csont- és hamu halmazt takarnak — az emberi társadalom a csillogó külszin alá vajmi szomorító komoly valóságot zár!

A mely arányban fejlődik anyagi előhaladásunk ugyan oly mértékben öldöklő ragályként terjed: az erény megvetése, a hitközöny és vallástalanság, minden tekintély megvetése, s ezzel az önistenítés, puha kéjtelgés, csaknem tökéletes erkölcsi szétbomlás az egyeseknél, ép úgy mint a család, az államok, az egész társadalomban.

A gyakorlati istentelenség, a vallástalanság fel-emelt fővel jár megromlott társadalmunkban, veszélyes incselkedéseivel ujoncokat toborz átkos seregébe. Cso-dálatos erőt fejt ki működéseiben, szervezve van mint egy jól rendezett sereg; felhasznál minden eszközt, megragad minden alkalmat — eszméi terjesztésére célja megközelítésére. A vallásnak, a hit, remény és szere-

*) Mi hú rajza korunknak ?!

tennek, minden jó és nemesnek kiirtása az emberi kebelből, ez tulajdonképeni célja, melyet a szabadság, felvilágosodás, észszerűség kellemes hangzatu jelszaivaival álnokul eltakar. Kitartó türelemmel háritja el az utjába gördülő akadályokat, harcol makacssággal az ellenállók gyér sorai ellen!

A vallásfelekezetek egyenjoguságát, a lelkiismeret szabadságát sürgetve: a katolicismus szolgását óhajtják; az iskolának az egyház befolyása alól kiragadni szeretnék: hogy a vallásosság magvának a fogékony gyermeki szivbe való elhintését megakadályoztassák; az egyházfejét világi hatalmától, a papságot javaitól, s így mind kettőt függetlenségétől megfosztani törekeshnek.

Azon látvány melyet a modern társadalom nyújt valóban szomorító; a korlátokat ellökött emberi ész, meg nem elégedve az emberiség nagy problémáinak a kereszténység által történt és történendő megoldásával: irány és tájékozás nélkül barangol Noah galambjaként az elpusztult világ posványos téerein.*)

A haladást: esztelen ugrásban; a szabadságot: az akarat érvényesítése korlátatlanságában; az egyenlőséget: az osztály fokozat, és a birtok egyenlőtlenség megszűntetésében helyezi. — És épen akkor midőn Rousseau kölcsönzött tollával rózsás színben festi egy ideális lét részleteit; a valódi haladás, szabadság és egyenlőségnek, kiválólag utjában álló rideg önzést tanusitanak.

*) „Az önszárnyain repkedő meggyőződés mint a bárka galambja világot özönlő tengerek felett habozva lebeg az eszméken, és végnélküli kicsapongások után alig képes megállani valamely ponton s ha megállapodott is, kételkedés homályai fogják körül.“ Bajza.

A tévutra vezetett emberiségről valóban elmondhatjuk Pó péval, hogy a büszkeség, a dölyfből származnak tévedései, mindenki túllépni akar kijelelt körén; vágyai fensőbb rétegekbe vonzzák, a szemek a boldogság tanyáira függesztvék, az emberek, angyalok; az angyalok Istenek kívánnak lenni.*)

Mintha Milton bukott angyalával ők is azt hinnék, hogy jobb uralkodni a pokolban mint szolgálni a mennyben.**)

Ha tovább megyünk és figyelemmel kísérjük az államok politikai életét, e téren is ugyanazon küzdelemre találunk, bár más alakban.

A fejedelmek és történelmi jogok ellen küzd az aljas céljait a „democratia“ palástjával takaró forradalom. Ugyanazok, kik a vallás és társadalom tekintélyét ellökik maguktól, hogy ismernék el egy egyes személy, vagy akár többekből összeállított közeg tekintélyét, fölenyét?! Az „Il Principe“ politikája, s hirdeti szerzője Macchiavelli által hirdetett, oly igazságtalanul és alap nélkül egy hirneves rend tagjainak tulajdonított tan, mely a kitűzött cél elérésére minden eszközt felhasználni enged, soha több és következetesebb követőre nem talált mint épen a forradalom hőseiben. Spinoza kárhozatos elve, mely szerint minden em-

*) „In Pride, in reas' ning Pride, our error lies :

All quit their sphere, and rush into the skies.

Pride still is aiming at the blest abodes

Men would be Angels, Angels would be Gods.“

„Essay on Man“ IV.

**) „Better to reign in Hell, than serve in Heaven.“

Paradise Lost. Book. I.

ber természetes joga nem az ész, hanem az akarat és hatalom által határoztatik meg*) soha oly nagy mértékben nem alkalmaztatott mint épen napjainkban.

A kor gonosz elvei a családi élet szentélyét sem kimélték meg átkos befolyásuktól. A hajdani szivélyesség, az önzetlen barátság és szeretet, a családfő tekintélye, mindez már alig létezik.

A családnak a hány tagja annyi külön célja és érdeke; a gyermek bölcsőbbnek tartja magát szülőjénél, a nő a férjnek esküdt örök hűséget hiu ábrándnak tartja, melytől a polgári házasság behozatala ugyis nem sokára emancipálja az egymást sokszor igen korán megunt házasság feleket.

Azon szomorú kép, melyet a nagy hellen történész, kora romlottságáról oly élénk színekkel festett, napjaink szomorú állapotát is ábrázolja.

„A szavak — napjainkban is — elvesztették szokott jelentésüket, esztelen vakmerőség hű bátorságnak vétetik, ovatos késelem, allattomos gyávaságnak bélyegeztetik; a jámbor jószívűség eltűnt, a bizalmatlanság buján tenyészik. Az adott szót meg nem tartják, az esküt félelem nélkül megszegik. A gonosz, mert gazsága érzetében résen áll, győz; a jó mert erénye nem oltalmazza védetlenül veszik el.“**)

És mindezek dacára azt hiszik, azt reménylik, hogy az emberiség boldogsága, az államok nyugalma, a társadalom jóléte ily helyzet mellett is felvirágozhat.

*) Jus naturale unius cujuscunq[ue] hominis non sana ratione sed cupiditate et potentia determinatur. — Tractatus Theologico — politicus. Cap. XVI.

***) Thukidides. III. 82.

Szépen jegyzi meg egy olasz kat. publicista „hogy a hitetlenség és erkölcstelenség által szívében megromlott ország nem állhat fön. Fönállhat inkább, hadsereg, szövetségesek és pénz nélkül, de hit- és erkölcsök nélkül soha. — — — Ily országról el mondhatják Aesopus rókájával: Cerebrum non habet. A róka ezt egy szép külsejü álcáról mondá és vajjon mi egyéb a modern szabadság haladás és műveltség“ ?*)

Az itt általánosan vázolt, csak körvonalalaiban adott rajz, sajnos való képét adja hazai állapotunknak is, különösen a legújabb időkben. A vak utánzási vágy a külföld „korszerű“ hibáival is ékesíté a követésre kitűzött példányképet. Innen van, hogy sz. István országában, a boldogságos szűz különös pártfogásába ajánlott Magyarországbán a vallásos érület kifejezése, oly számtalan körben szégyenletesnek, művelt felvilágosult emberhez nem illőnek tartatik. Mig előbb hazánk a szótartás és becsületesség hazája volt, most az önhaszonlesés, a határt nem ismerő birvágy kielégítése még a törvény és erkölcsi érzet tiltotta eszközökkel is megengedettnek tartatik. És a mások jóléte romjain emelkedő colossusok előtt tisztelettel hajlik meg a romlott nemzedék!

A protestantismus a hitközöny eme következetlen képviselője támadásainak hazánk katolikusai szüntelen

*) Un regno dal cuore corrotto per l' empieta e per la lascivia non potra mai piu stare in piedi. Stara piuttosto senza protettori, senza danari, ma non mai senza moralità e senza religione. — Il regno dovrebbe conchiudere con la volpe d' Aesope: Cerebrum non habet. — La volpe diceva di una maschera dal bellissimo aspetto, e che altro e la libertà, la civiltà e il progresso moderno ?!

ki vannak téve; és nekünk mind öregebbeknek mindenkor köteles türelemből engednünk kell.

Türelem! Napjainkat különösen jellemzi azon eszmezavar, mely vörös fonálként átvonul a nyilvános és magánélet minden mozzanatain. Igenis türelem az mit épen leglelkesebben hirdet a katolicizmus, mit legmelegebben ajánlott szent vallásunk isteni alapítója. „Szeressétek egymást!” hangzott ajkairól; újabb dicsfényvel vette körül tanítása azon isteni parancsot: „Szeresd felebarátodat mint önmagadat!” Elvonatkozik a katolicizmus minden szűkkebliségtől, fölülemelkedik minden önzésen: a szeretet isteni áldásiban részesíttetni ohajt mindenkit egyaránt.

Azonban a tulzás mindenben és mindenhol ártalmas. Ha saját földi jólétünket, ideiglenes boldogságunkat föláldozzuk felebarátunk javáért: erény! De örök boldogságunk minden tekintetben első és legdrágább kincsünk. E tekintetben önzőknek kell lennünk. Ez és szent vallásunk változhatlan elvei, elévülhetlen érdekei: mindenek fölött kell, hogy álljanak.

Míg azonban ők tüzes karddal őrizik jogaikat, függetlenségüket, tudományos intézeteiket; azalatt a katolikusoknál minden jogvédelmet türelmetlenség, középkori elfogultságnak bélyegeznek, s a divatos gúnynevek alkalmazása által törekesznek mystificálni a könnyen hívő közönséget. Ismeretes azon igyekezet, hogy a katolikus főpapok által a kat. klérus javaiból alapított m. k. egyetemenél is maguknak szerezzék meg a tulnyomó befolyást, hogy elvtársaikkal töltsék be a tanszékeket. Szóval meg akarják fosztani egye-

temünket katolikus jellegétől; épen akkor midőn Némethon katolikusai egy tisztán katolikus egyetem felállításán fáradoznak, most midőn Irhon szegény, de buzgó katolikusainak áldozatfillérein emelkedik a dublini kat. egyetem, most midőn Belgium primása két egyetemet vetett interdictum alá, minthogy azok a kereszténység elleneinek szolgálatába szegődtek; most midőn Renan tanár Párisban igen világosan megmutatta, miszerint még a keleti nyelvekkel is igen szépen össze lehet kötni a kereszténység megtámadását: — s midőn ők saját intézeteiket minden idegen elemtől annyira őrizik, hogy még rajz tanárt sem fogadnak be, ha az történetesen kat. vallású.

Mit mondjunk azon aljas féremunkákról, melyek szinművek alakjában: legnagyobb szent királyunk Istvánnak áldott emlékét szentségtelenítik meg szájába adott Isten káromló szavakkal, melyek pelengérré állítják undok jellemben felléptetett főpapjaink, és szerzeteink személyében magát a katolicismust, hogy így a nagy tömeg előtt azt intézményeiben népszerűtlenné, ne mondjuk gyűlöletessé tegyék.

Mig ellenkezőleg a protestantismus által okozott szerencsétlenségekre utalni, a Bocskay, Bethlen és Tököli által a protestantismus védelmének cége alatt szervezett oly szomorú eredményű forradalmakat csak gyengéden is és részrehajlatlanul megróni: „hazaárulás“, a haza szabadsága ellen elkövetett bűn. De hogy a protestantismus és katolicismus közti viszonyról tisztába legyünk helyén találom felhozni mit egy jeles tollú író mondott. „A katolicismus felfogva, vagyis inkább magában hordva az igaz religió világ rendelte-

tését a politikát akarná az isteni hit és morál egyedül boldogító alapelveire fektetni. A protestantismus ellenben jól érezve földi származását s hogy csak földi támogatás által állhat fön, mint némileg vallásos testületnek is firmája, a diplomatia kegyelem morzsáján tengődik, vagy a felzaklatott nemzetiség hevénél melegszik fel; és mig vallási dogmáira sohasem mondhatja a non possumust, elmondja azt politikai tekintetben, kivált ha jól rendezett nemzetiségi mungalmakra támaszkodhatik. Miért is mig egy hitbéli vértanút sem bir előmutatni, mindenütt politikai martyrjaival dicsekszik (mintha a katolikusok is e tekintetben nem volnának dúsabbak) és így önmaga tanuságot akar tenni arról, hogy természete inkább politikai mint tisztán vallásos. Minthogy pedig most az egész világ politikával foglalkozik és pedig legnagyobb része az egyedül boldogítónak kürtölt felforgatási politikával, nagyon világos, hogy az ekép vett protestantismus dúsabb aratásra, terjedettebb népszerűségre tarthat számot mint a katholicismus, mely isteni természetét meg nem tagadhatván, nem helyeselheti valamely politikának oly törekvését, mely rendíthetlen elveivel összeütköztvén, az emberiségnek általa célzott jólétét legalább szerinte veszélyezteti.“ *)

Ha az emberiség a tilos iránti nagyobb hajlamtól üzelve a religióban is politikát keres, a katholicismusnak vissza kell vonulnia, ily irányzat által leszorítatik a térről, melyen üdvösen működni tulajdonképen is isteni feladata.

*) Religio, 1861. 31 sz. 241. l

És sajnos hazánkban is a vallást azon mérvben kezdik becsülni, amennyiben annak szolgálai többé vagy kevésbé buzognak a modern politikai irányzatok mellett; — szomorú tévedés!

II.

Bajaink okai.

Ha figyelemmel kísérjük az általunk imént jellemzett harcot, ha komoly lélekkel vizsgáljuk egy részről elleneink támadásait és másrészről saját helyzetünket, nem nehéz valódi okát felfedezni bajainknak, a katolicismus szomorú helyzetének.

Azon harcnak, melyet a világ színpadán napjainkban lefolyni látunk, általánossága és terjedelme legjobban mutatja, hogy nem helyi nem pillanatnyi érdekek harca, hanem a két táborra oszlott emberiségnek, a jó és rosznak, az igaznak és hamisnak, a hit és hitetlenségnek küzdelme; s ebből következtethető, hogy a létükért küzdő pártoknak a harc kimenetele csak virágzó jólét, és szomorú enyészet között engedvén majd választást, teljes és egyesített erővel, minden rendelkezésükre álló eszközt és fegyvert felhasználva lépnek egymás ellenébe.

Sajnos azonban, hogy ez nem áll egyaránt és egyenlő mérvben mindkét harcoló félről; mert valóban míg elleneink áthatva a küzdelem fontosságától minden erejüket és igyekezetüket megfeszítik; a katolikusoknak igen nagy része nem látszik helyesen fölfogni azon harc horderejét; és ezen ez időszerinti túlnyomóság biztosítani látszik elleneinknek, a katolikusok

előbb utóbb bekövetkeze idő felébredéséig rövid időre némi diadalt.

Dicséretére mondják a protestans vallásfelekezeteknek; és mi a katolikusoknak intő, óvó, buzdító és követésre méltó például felhozzuk, hogy alig van terület, mely dacára a kebelében lévő szakadásoknak, s a pártok sokaságának, a közös ellenség, a katolicismus törekvései ellen, tömörebb egészet alkotna, mely jobban szervezve, érdekeit, céljait minden irányban minden téren, jobban, buzgóbban és lelkesebben képviselné és érvényesítné, mint épen ők; a modort ugyan és az eszközöket, melyekkel élnek lehetetlen helyeselnünk, sőt néha megvetésre méltóknak is nem tartanunk, a tény azonban kétségtelen, hogy a politikában ép úgy mint az irodalom terén, a társadalom nagy körében ép úgy mint a kis családi körökben szüntelen terjeszti, fokozza befolyását.

Ugyanezt magunkról épen nem mondhatjuk el. Ügyünk igazsága, érdekeink szentsége által okadatolható, de nem igazolható túlzott tartózkodásunk minden pozitív és negatív erélyes fellépéstől viszsztatart. Ez okozza, hogy sorainkban a valódi, és nemcsak névszerinti katolikusok száma oly csekély és a jelenkorig úgyszólván mindegyre fogyott. Egy nagy rész pedig aláveté magát a megromlott korszellem követeléseinek; minék következtében azután a bajon segíteni képes és hajlandó csekély számú egyesek kezdeményezései elszigeteltek maradtak; szétszórva vannak ők végtelen téreken, kapcsolatot, középpontot nélkülözve; legjobb szándéku igyekezetüknek meggyűlöletét kell látniok. Így a létező erők szét daraboltnak, ujaknak felébresztése meg nem tör-

ténhetvén, a csupán szervezés és egyesülés által tekintélyessé válható erélyes fellépés lehetetlenné tétetett.

Maguk a katolikusok közül fenhangon hirdeté nem egy hang: hogy a „vallásnak semmi köze a politikával“, „hogy az iskola tanszékét szorosán meg kell különböztetni a templom szószékétől“ hogy a „tudományok szorosán elválasztandók a vallástól“; — csodálhatja-e valaki ezeketán ha még bátrábbakká tétetve vakságunk által elleneink, tényleg elúzik mindenünnét a vallásos-ságot, hogy helyét az istentelenség foglalja el?

Magukra tehát a katolikusokra nehezül nagy, igen nagy részben a felelősség; ők egyedül a „jól dotált“ klérushoz tartozónak hirdetik az örök igazságok védelmét. De nem ment attól egészen a kat. klérus sem; ennek lenne ugyanis hivatása és kötelessége, a kat. hiveket azon meggyőződésre vezetni, hogy ők is kezét fogni tartoznak a vallás szent érdekét előmozdító törekvésekkel és egyszersmind szorgosan figyelmeztetni mindazon nyílt, és alattomos megtámadásokra, melyeknek a vallástalanság, és az akatolicismus részéről naponkint kitéve vagyunk. Azonban valljuk meg, Izrael őrei e tekintetben gyakran szunyadoztak, s hogy a mindennapi kényelem kerékvágásából kitérni kénytelenek ne legyenek, az önámítás segélyével, avval nyugtaták meg felzuduló lelkiismeretüket, hogy hála Istennek talán majd még sem megy annyira a dolog mint Proudhn jövendölé, hogy majd a papokat lelkipásztori működéseikért ép úgy fogják üldözni, mint az alávaló zsebmetszöt; — természetesen az igen tiszteletre méltó kivételeket figyelmünkől kihagyni itt sem szabad; de azt meg kell vallanunk, hogy sokan mereven és tétlenül isteni mesterük azon ígére-tére támaszkodnak, hogy „a pokol kapui nem fognak

egyházán győzedelmeskedni," megfeledezvén, hogy el szokta venni Isten sz. országát azon néptől, mely kellő védelemre sem méltatja azt, és olyannak adja, mely azt megbecsülni, megvédni kész.

Bajaink főoka tehát, hogy már eunyire is jutottunk, nyíltan kimondjuk: az, hogy nincs köztünk öszszetartás, kellő erély és buzgalom elleneink minden törekvéseit, ha nem is megsemmisíteni, legalább ellensúlyozni. Hallgatunk igen sokszor ott hol szóllani kellene, csak azért, mert a divatos gúnynevek visszarettentenek.

Nézzük s bámuljuk a protestánsok öszszetartását, melynek fényes eredményeül elég legyen azt feltüntetni, hogy a multkori alkotmányos mozgalmak és szervezések alkalmával Pestmegyének közel 100 tisztviselője között alig volt 10 katolikus.

Öszszetartóknak kellett volna lennünk, s akkor bizonyára mi katolikusok annyira nem ignoráltatunk!

Látva a bajt, ismerve annak okait, az orvoslásra nem gondolni kárhozatos hanyagság lenne mindazok részéről, kik a társadalom bár mily kis körében is hatáskörrel, befolyással birnak; szóljunk tehát mi is a dologhoz. —

III.

Bajaink orvoslása.

Az orvosok szokták állítani, hogy a jól megállapított diagnózis után a beteg már félig mentve van. Az ismert bajnak könnyű feltalálni, és még könnyebb alkalmazni gyógyszerét.

Bajaink egyik oka mint tudjuk az, hogy ép azok, kiknek hivatásuk lenne azoknak elejét venni, és ha ez nem sikerül, legalább azokat orvosolni, a viszonyokat nagyrészt helytelenül fogják fel, és ennél fogva eljárásuk sem mindég célra vezető.

Tagadhatlan igazság az, hogy a minő a támadók fegyvere, kell, hogy olyan legyen a védőké is. A támadók ágyu golyói ellen nem adna elégséges védelmet a legválogatottabb seregnek sem vitézül forgatott kardja. Ha régibb időkben elégséges volt a katolikusoknak a hits tudomány nyújtotta fegyverekkel élni, azokkal felfegyverkezve a templom és tanoda erőitbe visszazavonulni: most ez nem elégséges, egyedül célhoz nem vezet.

Az ellenséges támadók a tudományok mezejéről szedik fegyvereiket, a természet tudományokat a történelmet s az ismeretek többi ágait egyaránt tudják ők céljaikra kizsákmányolni. Szükséges tehát, hogy a kat. klérus tagjai e téren is jártasak legyenek, és minden alkalommal képesek felvenni a vakmerően oda dobott

keztyűt. Hogy példát hozzunk fel, a Genesisnek hitelességét és isteni eredetét a földisme tanból merített érvekkel igyekeznek elleneink megingatni. Ezeknek megcáfolására nem látszanak sok előtt elégségeseknek a beltartalom, a hagyomány és az egyház tekintélyéből elvont védvek, ezekre elleneink nem szoktak hallgatni; hanem szükséges ellenükben Cuvier felfedezéseire, Klaproth és Humboldt a nyelvek eredeti egybehangzását és későbbi elágozását igazoló vizsgálódásaira és Blumenbach kutatásaira hivatkozni.

Elleneinknek leggyakoribb csatatéere az irodalom, legkiválóbb fegyvere a sajtó. Ennek segélyével szórják szét gonosz elveiket a művelt társadalom minden rétegeibe, honnan azután a legtermészetesebb egyszerűséggel szívárognak át az alantabb álló osztályok körébe is. Ezen átkos működés ellensúlyozására tehát a katolikusoknak is, és különösen a kat. klérusnak is ezen fegyvert kell felhasználni, magát ezen fegyver forgatásában gyakorolni. —

Szomoru helyzetünknek fő oka mint mondók az egyesülés hiánya, az orvosság tehát nem lehet más mint az egyesülést létrehozó tényező. Ha hazánkban egyáltalában katolikus közszellem léteznék, ha ez annyira kifejlődve és elterjedve lenne, mint Európa több országában, különösen Belgium és Franciaországban, ha a mi katolikusaink hitüket tényleg is kimutatni mindenkor képesek lennének, ha nem tekintenék közönyösséggel, hanem meleg részvétellel mindazt, a mi a katolicizmussal öszszefügg: akkor a szent István, de főleg a szent László társulat fél ország tekintélye és segítségével már csodákkal határos tetteket mutatna fel: míg most mindkettő a haladás első lépcsőjénél alig birt feljebb emelkedni.

Ily társulatoknak volna feladata: a katolikus híveket papjaikkal nem csak tömör egészszé, hanem elválaszthatlan szerves testté egyesíteni, mely örködnék a köz és magán érdekek fölött, tekintélyes szavát sikerrel hangoztatná, kiterjeszkednék mindenre, az irodalom, a tudomány, és művészetre, a politikai, társadalmi és ipari életre, sürgetvén és eszközölven mind e téreken a katolicismus, és katolikusok méltányos és jogos igényeinek érvényesítését.

Első lépés és föltétel ennél fogva jobblétünkhöz a katolikus közérzület felébredése és illetőleg felébresztése.

Azon közös érzetnek, melynél fogva minden katolikus büszke önérzettel vallja magát szerencsésnek azon zászló alá tartozhatni, melyet hitünk szentséges feje és előharcosa magasan fenlobogtat; — mely előidézi azon szeretetteljes összszefüggést az egyetemes egészszel s ugyszólván együtt örvendeni, együtt szomorkodni tanítana szentegyházunkkal; mely ennek érdekét úgy tekinti mint sajátját, s annak dicsőségére féltékenyebb mint saját jó hírére. Szóval mely megismerteti és minden alkalommal bebizonyítja velünk, hogy legszentebb kincsünk a kat. vallás, mely nemcsak égből ered és égbe visz, hanem mely magát e földet is számunkra menynyé változtatni képes. Ezen közérzület felgerjesztésére és folytonos ápolására ismét csaknem egyedüli és a jelen viszonyok közt legalkalmasbnak kínálkozó eszköz a sajtó. —

IV.

Katolikus sajtó.

Úgy nisszük, hogy midőn e sorokat írjuk, az eszmék már annyira megtisztultak, hogy e szót „katolikus sajtó“ már bátran és szabadon ki lehet mondani anélkül, hogy tüzet raknának soraink számára a felvilágosultság fiatal bajnokai, s hogy bizonyos lapok sem fogják többé a katolikus érdekek közlönyét oly borzasztó reakciónak tartani, melytől minden becsületes honfinak borzalommal kell elfordulni. Szomoru idők voltak azok: midőn három év előtt a katolikus jellemet legelőször nyíltan bevallott politikai lap első számát bizonyos tán nem is természetes tüztől hevülő kávéházi uracsok uagy-inquisitori méltósággal az „autodafék“ korát visszazavarásolva maglyára itélték; reméljük hogy e sorok szerencsétlen írójának szegény fejére őszinte nyíltságaért nem fogják kimondani az anathémát.

Minden még végkép meg nem romlott katolikustól megkívánjuk, hogy komoly figyelmére méltassa e sorokat, ha vallása, egyháza, embertársai, és ön maga java iránti érdekeltségének még utolsó szikrája is ki nem aludt kebelében. Ellenben minden józan és elfogulatlan nem katolikustól megvárjuk, hogy egész törekvésünket csak jogos önvédelemnek, ne pedig támadási előkészületeknek tekintse.

A tények naponkint jobban látszanak igazolni azt,

hogy a sajtó nagy hatalom. A sajtó, különösen a politikai napi sajtónak, befolyása a jelenkor minden rendű viszonyainak fejlődésére mérhetlen és mint Ketteler*) megjegyzi, még naponkint növekedik. A sajtó mindennapi termékei által kizárólagos forrását képezi az olvasó közönség legnagyobb része műveltsége és tudásának, vagy legalább irányadója, nézetei, ítélete és meggyőződésének.

A sajtó azon felül legszorosabb viszonyban áll a politikai és állami élethez; a kormány és képviselőket kebelében a majoritások megalakulásához. Föl és lefelé sokszor határozó befolyást gyakorol; vezeti és igazgatja az állami és társadalmi mozgalmakat. Dicsérete sokakra nézve a legnagyobb jutalom; kárhoztató ítélete pedig a legnagyobb csapás.

A sajtó úgy látszik mintha kinyomata, kifejezése volna a közvéleménynek, azonban valósággal ennek alkotója, vagy legalább irányadója és módosítója. Amit helyesel, megtapsol ma, holnap ezerek dicsőítnek utána amit megró, kárhoztat, vagy gúny tárgyává tesz, hitelét a nagy közönség előtt kétségkívül elveszítettnek tekintheti, és nem marad hátra számára más, mint a visszavonulás. —

A sajtó positiv és negativ működése, szóllása és hallgatása mindegyre egyaránt nagy fontosságú; mit maguk a föld hatalmasai, az államok élén állók is tényleg elismernek, a sajtó működésének ellenőrzésére célzó rendszabályaik szigora által megakadályozni kívánván, nehogy intézményeik általa kedvezőtlen színben tüntessenek fel a nagy közönség előtt.

*) Freiheit Autorität und Kirche. Mainz 1861. IV. lap.

Innen van, hogy minden ügy, mely virágzást és terjedést, működésében egységet és öszhangzást kíván magának biztosítani, e célra első eszköznök a sajtót tekinti, és iparkodik is közlönyre szert tenni a sajtó körében. —

Mindez ismételve, csak azt bizonyítja és teszi kétségtelenné, hogy a sajtó napjainkban egyike a legnagyobb horderejű tényezőknek.

Ha már ezeket szem előtt tartva, egy pillantást vetünk a lefolyt időkben a sajtónak működésére, a csak felületes szemlének is azon sajnos tudomás lesz eredménye, hogy a sajtó túlnyomóan legnagyobb része azon destructiv irányt követte, melyet gyászos következményeiben főlebb ecseteltünk, és mely a katolicismust is vagy tökéletesen ignorálta vagy róla legfeljebb csak akkor vett tudomást midőn annak árthatott.

A katolikus elvek és érdekek még a túlnyomólag kat. népességgel bíró országokban is nagyon gyérén és szomorú arányban voltak képviselve, és az ellenséges irányu sajtó azokat tökéletesen úgy tekinté, mintha nem is léteznének. Katolikus férfiak, írók és irodalmi termékek, a kat. intézetek, kezdeményezések, és vállalatok sorsa, hogy a journalistika kifejezésével éljek, az agyon hallgattatás volt; míg ellenben az egekig magasztaltak minden személyt, művet, vállalatot, irányt és eszmét, mely nem katolikus vagy katolikus ellenes volt. Azon jótéteményekről, melyekkel a katolicismus elárasztá az emberiséget, melyekben hazánk klérusa is oly bőségesen részesíté a hont és nemzetet, azokról legtöbbszörire hallgatni szoktak, azonban ha [valamely büntett elkövetője véletlenül katolikus volt, nem késtek felhasználni ez al-

kalmat bámulatos logikával az egyesről az egészre tenni következtetést.

Honnan van mindezek dacára, hogy ismerve ezen viszonyokat, eddig ez abnormis helyzeten változtatni nem iparkodtunk mindannyian? Mikép magyarázzuk meg azon megfoghatlan közönyösséget, melylyel a sajtónak gúny és rágalom fegyvereivel szent vallásunk ellen intézett támadásait oly soká tétlenül néztük, sőt ez átkos működését saját pénzünkkel is gyámolítottuk?

A francia és német lapirodalom állapota még sem a legkedvezőtlenebb. Vannak tekintélyes, jól szerkesztett, a kat. közönségtől szellemileg és anyagilag hathatósan pártolt és gyámolított katolikus közlönyei, melyek elleneikkel képesek és készek a toll kétélű fegyverével megküzdeni, megcáfolni minden rágalmat, ostromolni és ostorozni minden roszakaratu törekvést. Napi és heti lapjai, valamint folyóiratai ha még nem is érték el számuk és elterjedésükben a kívánt arányt, de mindenestre tanuskodnak arról, hogy a kat. érület a műveltebb körökben is feléledt és hathatósan nyilatkozik.

Ha szemlét tartunk a keresztény Európa országai során, a katolikus sajtót talán sehhol sem találjuk oly elhagyott állapotban mint kiválólag katolikus hazánkban, a két harmadrészben katolikus lakossággal biró Magyarországban. Pirulnunk kell elődeink és önmagunk vétkes, nem igazolható hanyagságán — indolentiáján. — 1860-ig nem volt hazánkban katolikus szellemű napilap; a sajtó terén a katolicismust újabb időkben tulajdonképen csak két közlöny képviselte: a „Religio“ és „Kat. Néplap“ — és azt hisszük örvendett-e ezen két lap tetemes pártfogásnak? képesíté-e ezeket a részvét az ohajtott felvirágzásra? Épen nem. A Religiónak multja

és jelene valóban megszivlelendő adatokat nyújt a katolicismus életmozgalmainak megítéléséhez. Dacára annak, hogy megindulásától napjainkig jeles, nagynevű szerkesztők vezetése alatt, szellemi és anyagi kiállítás, a közönség legtúlzottabb követeléseinek is megfelelt, a magyar ajkúkat, klérusnak egy tizedrésze sem tartozott előfizetőihez. Szerkesztőinek hálátlansággal méltányolt önfeloldozása, még elismeréssel sem jutalmazott áldozatkészsége tartotta azt fen napjainkig.

A Kat. Néplapról mit szóljunk? A milliókat számító magyar kat. nép körében egy egészen igényeihez alkalmazott néplapnak, sok ezer előfizetővel kellene birnia, ha a nép szellemi vezetői csak néhány jól megválasztott szóval is figyelmeztetnék a hiveket ily olvasmányra; míg az a két ezeret soha sem haladta meg, és most is csak másfél ezerrel bir; s ezeknek is legnagyobb részét nem azok képezik, kiknek a lap tulajdonképen szánva van, hanem papok, tanítók sat. Ez valódi helyzete hazánk két katolikus közlönyének

Azonban ezek legdúsabb pártfogásnak örvendő is, irányuknál fogva a kor követelményeit már ki nem elégíthették, mert egyiknek sem volt célj a katolicismus egyetemes érdekei képviselőjének lenni. — Ilyet a legutóbbi időkig nélkülöznünk kellett.

1860-ban az „Idők tanuja“ megindult. Programjában nyíltan és határozottan kitűzte célját: a „Katolicismus elévülhetlen jogai melletti küzdést, és harcot a katolikus ellenes irányzatok ellen.“

Milyenek voltak az előzmények, milyen fogadtatása az ellenséges tábor részéről, bővebben fejtegetni fölöslegesnek tartjuk, miután a közel múlt idők eseményei míg jobbadán élénken állanak szemünk előtt.

Valamint az erődnél azon pont, melyet az ellen erejét összpontosítva ostromol, a védelmezőkre nézve kétségkívül a legnagyobb fontosságú; és valamint a támadás veszélyessége határozza meg a védelem fokát is: úgy kellett volna azon esetben nekünk is felfogni az ellenséges lapok támadásait és csoportosulnunk oda, hol a véderőkre a szükség legnagyobb vala.

Azonban mi történt? A lapok hirdették, hogy a megjelenendő új lap a vallás felekezetek háborúját fogja megújítani, hogy a vallásnak semmi köze a politikába, hogy a katolikusoknak nincsenek a hazai közélet és politika terén érvényesítendő érdekei; — és a katolikusok nagy része sajnálatra méltó kiskorúságot tanusítva viszhangoztatá az ellen szavait. Sőt maga a kat. klérus is három pártra oszlott: az egyik ellenséges indulattal fogadta az „I. T. fellépését; ellenszenvvel kíséré működését; a másik közönynyel nézte megalakulását, érdek nélkül viseltetett három éves küzdelmei iránt; és csak a harmadik aránylag igen kis rész üdvözlé lelkesedéssel születését, anyagi és szellemi áldozataival gyámolítván mindenkor, lehetőségessé tévé fenmaradását napjainkig.

Valóban nem ezeknek kell vétkül hibául tulajdonítanunk, ha ezen katolikus közlönyünk anyagi és szellemi állapota nem a legkedvezőbb; hanem egyesek elfogultságának, s a nagy közönség közönyösségének.

Nem állítjuk tehát, hogy az I. T. tán a tökélynek már fény pontján áll, hogy politikai lapjaink mind-egyikével minden tekintetben versenyezhetne. vagy azokat tán felülmulná; azonban lehetetlen nem adnunk kifejezést csodálatunknak, hogy annyi támadás, any-

nyi keserítés és annyi közönyösség, pártolás hiány dacára eddig és ekkép tudta magát fentartani, nem indulva hanyatlásnak, hanem inkább napról napra előrehaladva a tökélyesedés pályáján. Ezt valóban csak a szerkesztő önzéstelen önfeláldozásának, lelkes buzgalmának kell köszönnünk. Az elfogulatlan jövőt azt jobban fogja méltányolni tudni, mint a háládatlan jelen; őt illeti ugyanis az uttörő nehéz szerep dicsősége, ő fogta fel az ellen legelső támadásait s azokon, ha nem is fegyvere élével, de igen is győzött álhatalosságával.

Az eszme felébresztése, a vállalat kezdeményezése egyeseknek föladata, de annak valósitása, életbe léptetése egyesek erejét fölülmulja, az a nagy közönség kötelessége. Az első Lonkay érdeme, az utóbbi elmulasztását a kat. közönségnek kell vétkül felrónunk.

Nem lehet itt ignorálnunk egy politikai napi lapot, mely a conservatív politika mellett lángeszű szerkesztő vezetése alatt felülmulthatlan dialektikával küzdött és küzd. Ezen lap is az 1861 év másod felétől kezdve katolikus szellemet tüntet fel; érintett fő irányzata ezután sem változott, de legújabb programja szerint is úgy látszik nem tart igényt arra, hogy a katolicismus közlönyének tartassék.

Kétségkívül nagy nyeremény és kitűnő előny a katolicismusra nézve, ha a lapirodalom minél több és kitűnőbb tényezői készek zászlója alatt küzdeni; hogy ez minél nagyobb mérvben és terjemben megvalósuljon, leghőbb óhajtása e sorok írójának.

Azonban ez idő szerint politikai társadalmi, és erkölcsi viszonyaink jelen stádiumában e ponton nem lehet megállapodnunk. Oly közlönyre van nekünk el-

kerülhetlenül szükségünk, mely kiválólag katolikus legyen, mely ezen legfőbb céljának mindent alárendeljen, mely mindent arra vonatkoztasson, mely a politikában ne legyen se pártvezér se pártközlöny, se conservatív, sem ellenzéki, hanem minden párt felett állva céljául egyedül azt tűzze ki: hogy a katolicismus eszményei minden körben lehető legnagyobb teremben megtestesüljenek, hogy a nemzetek között az eddigi viszálykodásokat, és egyenetlenségeket a keresztény szeretet egysége váltsa föl, hogy a keresztény műveltség mindinkább terjedjen; egyszóval az emberi véges erökhöz képest igyekezzék közremunkálni az isteni végzéssel, hogy megvalósuljon az örök ige azon magasztos jóslata: „És leszen egy akol és egy pásztor.“

E helyen, ez alkalommal el nem fojthatjuk magunkban azon igazán őszinte óhajunkat, vajha azon szép szellemi erök, melyek az észszerü haladás lobogója alatt oly férfias elszántsággal küzdenek a politikában felülkerekedéssel fenyegető destructiv irány ellen, az egyéni érdekeken felülemelkedve egyesülnének a katolicismus aegise alatt a közös érdekek közös támogatására, a közös ügy közös és hathatós védelmére. Hisz az egyetértést, egyesülést prédikálják a népeknek, mutassák meg tényleg, hogy önmaguk is hajlandók még egyéni érdekeik áldozatul hozásával is jó példát adni; nehogy azon alapos ellenvetéssel cáfoltassanak meg elleneiktől: „Tolle prius trabem de oculo tuo, et dein cures educere festucam de oculo fratris tui.“

V.

Katolikus sajtó szükségessége hazánkban.

Az imént megnevezett néhány katolikus szellemű lap ellenében, „légió“ azon politikai és nem politikai közlönyök száma, melyek katolikus ellenes irányukat tagadták ugyan, hogy előfizetőik számát gyarapítsák de melyet kellőleg elpalástolni is egészen fölöslegesnek tartnak. Első arany szabályuk ezeknek: az árral úszni. mert ha ezt nem teszik, az előfizetők árja úszik el tőlük; azután — gondolják — ha a nagy közönség a maga pénzén a neki kedves dolgokat szereti olvasni miért ne lennének szolgálatjára; „mundus vult decipi, ergo dicipiatur!“

A korszellem oly nagyszerű hibáit e lapok legnagyobb részénél díszes csokorba fűzve szemléljük. Ők nem mint hivatásuk lenne vezérteni és salakjától megtisztítani igyekeznek a korszellemet, hanem inkább általa önmagukat is vezettetni engedik. Ezen korszellem nagy számú díszes tulajdonainak egyike a hitközönység, a vallástalanság, a szellemisség és józanésznek, az anyagiság és a testiség általi leigázása. Lapjaink nagy része tehát a helyett, hogy a kor ezen tévedéseit ostromozná, az uralkodó szellemet a tévelyből az igaz ösvényre vezetni törekednék, önmaga is ugyanazon irányban működik, terjeszti a tévedést, nagyjátja a bajt.

Szíves olvasóink egy része tán túlzottnak, igazságtalannak fogja tartani vádjainkat; azonban a ki a lapirodalom működését a legutóbbi évtizedben különösen annak végső éveiben figyelemmel kísérte, mind ezekről bőven meggyőződhetett. Meggyőződhetett mily gyakran voltak telve lapjaink hasábjai a katolicismus intézményei ellen szórt rágalmakkal, mily következetlen következetességgel intézték támadásaikat a szent széknök egy évezred szentesítette birtok jogai ellen. Míg hazánkban a történeti jogok megdönthetlen érvényessége mellett márvány szilárdsággal küzdöttek. Meggyőződhetett mily ellenszenvet nyilvánított a hazánk kat. egyháza és klérusának apostoli országban természetes előjogai és kiváltságai ellenében, mily támadásnak volt kitéve a szabadságunk és önállóságunkat biztosító concordatumnak nemcsak alakja, hanem tárgya és még létjoga is; az ország képviselőinek gyűléstermeiben felséges fejedelmünknek, a placetum regium jogáról valóban nemes lelkü lemondása ellen emelkedő epés hangokat mint mondá után a sajtónak legnagyobb része.

De ki lenne képes itt mindazt felhozni, mi által a katolikusoknak oly sok keseriüséget okozott a sajtó. Érintetlenül akarjuk itt hagyni, a béke és egyetértés érdekében a feledés fátyolát kívánjuk borítani azon gyakori insinuatiókra, hogy a katolicizmus és kat. klérus minden alkotmányos szabadságnak, tehát minden szabad elvűségnek is, minden valódi műveltség és fölvilágosodottságnak esküdt ellensége, hogy az régibb időkben nemzeti nyelvünket és irodalmunket elnyomta, úgy annyira hogy nemzetiségünk felvirágozásának csak a tizenhatodik század reformátorai veték meg alapját.

Meggondolva mindezt, és fontolóra véve hogy az antikatólikus irányu lapok szám, tekintély és elterjedettségre nézve a katolikus szellemüeket tetemesen fölül mulják, az eredmény azon meggyőződésre vezet, hogy helyzetünk valóban szomorú, s hogy annak így maradni nem lehet, nem szabad. —

Valóban komoly időket élünk, az átalakulás phasában vajúdnak. Az állam és társadalom körében egyaránt nagy fontosságú változások küszöbén állunk; minden ajakról a „reform“ és „regeneratio“ csáb szavait halljuk, kinyomatát egy közös ohajnak, mely úgy látszik mindent fölforgatni akar, s mely ellen a józan elvek barátainak ideje korán fegyverkezni kell.

Szépen mondja Ketteler püspök, hogy végére értünk egy kornak, melyben miután mindazon épületeinket, melyeket katolikus őseink laktak, szét dultak: mi katolikusok még sem vagyunk tisztában az iránt, hogy a dolgok új rendjében hol fogjuk fölútni tanyánkat.

Talán már a legközelebbi jövő tanuja lesz a harcban álló felek eldöntő csatájának; mi bizunk ugyan és szükségés hogy teljes bizalommal legyünk az isteni gondviselés bölcs végzéseiben, tudva hogy az mindent, még az első tekintetben kedvezőtlen körülményeket is az emberi nem üdvére s a kinyilatkoztatott vallás javára, fölvirágzására fogja fordítani.

Azonban mi távolról se legyünk fatalisták, kik az események fejlődését és lefolyását öszszetett kezekkel várják. És megtettük-e mindazt a mit megtenni hatalmunkban és igy kötelességünkben állott volna? Képesek vagyunk-e mi katolikusok a védelmére? Hol van a szervezett csatakész sereg? Hol vannak a fegyverek? Hol

a sereg vezére, kire mindenki egyaránt tisztelet, szeretet és bizalommal függeszti szemeit?

Sajnos hogy igaz, és igaz hogy sajnós — Shakespeare szavaival élve — sem seregünk, sem fegyverünk, sem vezériünk!

Ha kérdezzük képesek leszünk-e sikerrel ellenállani a további támadásoknak? a felelet csak az: hogy ha eddigi édektelen közönyünk, merev tétlenségünkről lemondani nem sietünk; ha a jelen viszonyokban a véstjósuló jeleket fel nem ismerjük ha rögtön fel nem ébredünk: nem! mély álmunkból csak a kitört veszélyt hirdető vészharang rémes kongása fog felriasztani, — de már késő lesz.

Most vagy soha! Siessünk, ki tudja meddig terjed az isteni türelem, melylyel már oly sokáig vissza éltünk.

Operamini donec lux est — mert bizony reánk sötétedik. Ne tanakodjunk soká, hanem tegyünk mielőbb, az áll szerénység a munka teréről senkit vissza ne tartson.

Nincs vesztegleni időnk! Tudjuk, hogy az ellen résen áll és nem készülünk. Vere oculos habentes non audimus. — Ejiciemur in tenebras exteriores ubi fletus erit et stridor dentium.

Hisszük, megvagyunk győződve, hogy a katolikusok, különösen a kat. klérus soraiban vannak többen, kik teljesen ismerik szomorú helyzetünket, de hiányzik a bátorság; tudják hogy szükség van kezdeményezésre, de bizonytalanságban vannak az eszközök megválasztása iránt. Ki kell jelölni azokat.

Hisszük, megvagyunk győződve, miszerint napjainkban közös már azon tudat, hogy a sajtó viszonyok reánk katolikusokra nézve a lehető legkedvezőtlenebbek; mi-

nek következtében rögtön segíteni kell. Áthatva vannak sürgető szükségességétől egy nagy katolikus közlöny megalapíttatásának, de tartanak kimondani nyíltan és határozottan azt, a mit éreznek; pessimisták annyira, hogy ez időszerint még nem várnak sükert, félnek maguk után elégetni a hajókat; pedig a jó ügynek győzni kell. Nem merészkednek nyíltan lobogtatni a zászlót, hogy a rokon érzők az alá gyülekezzenek, a köré csoportosuljanak.

Nekünk nem szabad azzal törődnünk mit mondanak ezekre elleneink és ha minket is mint a középkor igaz katolikusait „Uh il guelfo ipocrita, — il papista — il frate“ elnevezésekkel fognak gyűlöletesekké tenni akarni: jusson eszünkbe, hogy a gunynevek osztása az igazság fegyvere nem volt soha és katolikus önérzet vértette kebleinkről vissza fognak azok pattanni miként a vár sziklabástyáira tévedt nyilak; mint kemény sziklán, állhatatosságunkon megfognak törni, a zajló tenger torlodó hullámai. —

VI.

Teendőink.

Mielőtt feladatunkhoz képest áttérnénk teendőink részletes kijelölésére: szükséges még szemügyre vennünk azon állást, melyet hazánk katolikusai és katolikus klérusa a jó és rossz irányu sajtóval szemben elfoglalt. 1860-ig mint már említők hazánk még katolikus szellemű politikai lappal sem bírt; nem csoda tehát, és rossz néven venni nem igen lehet, ha a katolikus világi, és egyháziak a politikai események körül is tájékozni kívánván magukat, szükségből oly lapokra szorultak, előfizetésük által oly lapokat is pártoltak, melyek e pártolást legkevésbé sem érdemlették meg. Ez akkor azon lapok irányának helyesléseül nem tekintethetett.

Változtak némileg a viszonyok; és a katolikus sajtó meglón a fenebb említett lapokban alapítva; ennek dacára azonban még a kat. klérus tagjai sem mondtak le eddigi mérges olvasmányaikról, nem szüntek pártfogásukat megvonni az ellenséges irányu közlönyöktől, miáltal nem csak mintegy bizalmi szavazzal látszottak megtisztelni ezeket, és bátorítani a további következetes működésre: de egyuttal megvonva a szükséges két oldalú részvétet, a pályájukat kezdő ka-

tolikus szellemü lapoktól, ezeknek megszilárdulását, felvirágozását tették lehetetlenné.

Ellencink egészen máskép tesznek; ők kezükbe sem veszik a nyíltan bevallott katolikus szellemü lapokat. Nézzük csak végig ezek előfizetőinek sorát, és nem fogunk széles e honban alig egyet is találni közöttük a nem katolikusok soraiból. Ellenben vessünk csak egy tekintetet a katolikus ellenes lapokra, például a „Magyar Sajtó,“ „Üstökös,“ „Bolond Miska“ stb. könyveibe és látni fogjuk, hogy az előfizetők legnagyobb része katolikus és igen nagy része katolikus pap.

Ilyenek ha eljárásuk helytelenségére figyelmeztetnek, két okot szoktak önigazulásokra, védelmükre felhozni.

És pedig az „Idők Tanuja“ ellen azt, hogy nem olvashatni benne mind azt, mit más lapokban; a „Pesti Hírnök“ ellen pedig, hogy nincs hozzá bizalmuk. Ez utóbbi vád sokkal kényesebb természetü, sem hogy fejtegetésébe bocsátkozni magunkat hivatottaknak tartanók. De szólni kívánunk az elsőrül. Előre bocsátva azt, hogy az „Idők Tanujá“nak külső diszes kiállítása és helyes berendezése ellen 1862 eleje óta senkinek kifogása nem lehet, kérдем mikép lehetséges szellemileg is tökéletesen kiállítani a lapot, ha a tehetséges férfiak egy nagy része visszavonul és megvonja szellemi közremunkálását; ha az anyagi pártolás hiánya a szerkesztőt még a legszükségesebb kiadások fődözésére is alig képesíti.

Mindenesetre igen dicséretes lenne, ha találkoznék katolikus férfiú ki képes és hajlandó is lenne egyuttal, ezreket áldozni évenként ily szent célu vállalatra. De

quis est hic et laudabimus eum! Középszerű anyagi viszonyok között elő férfitől nem kívánhatjuk, hogy nagyobb öszvegeket kockáztasson ily vállalatban, azon nagy bizonytalanságban, ha vajjon fogja-e a közönség pártolása ha nem is visszafizetni, de legalább kamatoztatni a befektetett tőkét, fedezni a folyó költségeket. Eddig legalább a katolikus közönség katolikus érzületére támaszkodni, veszélyesebb volt bár mely börzei vállalatnál! Még a „Religio“ is legujabb időkig majd minden évben örvendetes deficittel jutalmazta szerkesztőjének fáradozását.

Oly férfiú tehát, ki saját jóakarátán kívül csak meglehetősen korlátolt anyagi tehetségekkel fogott a szerkesztéshez, nem tehetette azt, hogy a megalapított közlöny anyagi és szellemi fényes kiállítására ezeket áldozzon; szerényen kelle azt megindítania azon jó reményben, hogy a közönség mindinkább nevedő részvéte képessé teendi őt annak tökéletesítésére.

Ha tehát a lap a tökély fokától még fölöttébb messze áll, azt ne a szerkesztőnek hanem önmagának tulajdonítsa a katolikus közönség,

Ha akarjuk, hogy a catholicismus birjon hazánkban tekintélyes és jól szerkesztett közlönnyel: ezen cél elérésére nekünk kell megtennünk az első lépést, szellemi és anyagi pártolásunk teljében kell azt részesítenünk, és ha ezután sem felelne meg célja, hivatása és a közönség méltányos igényeinek, akkor, de csak is akkor ismerhetnők el érvényesnek a fönnebb formulázott ellenvetést.

Ezzel azon pontra jöttünk, mely ez iratnak tulajdonképeni célját képezi; ki mutatni t. i, azon módot, mely által egy nagy tekintélyes katolikus napilap ala-

pitása, föntartása, és tartós felvirágoztatása lehetségessé tétetik.

Bátorságot ad azon élénk mozgalom szemlélése, mely napjainkban az ország minden részében, kiválólag a kat. klérns tagjai közt észrevehető. Ébredni kezdenek már, át látják, hogy ön keblükön melengették a mérges kigyót, ön házuknál nevelték a hálátlan ellent.

A buda-pesti esperesi kerület lelkeszi kara valóban korszakot alkotó határozatának, oly számos vidéki kerület által történt ünnepélyes elfogadása és helyeslése, azon komoly intézkedés, hogy a katolikus ellenes sajtó termékeit házukból ki küszöbölve azt csak katolikus szellemű lapoknak fogják megnyitni, mindez azon hő reménnyel táplál, hogy végre valahára mégis reánk virrad egy jobb idő hajnala.

Ezen naponként megújuló kerületi határozatok kedvező, vigasztaló behatása alatt írjuk esorokat. Adja az ég, hogy valamint azon határozatok ne maradjanak csak jegyző könyveik lapjain hanem lehető legnagyobb mértékben valósittassanak, úgy igénytelen felszólalásunk se legyen a pusztában kiáltónak csak a szelek által felfogott szava.

Az alak föltételezi az anyagot, szóljunk tehát mindenek előtt teendőinkről anyagi tekintetben.

Bár mennyire igyekezzenek a rationalismus bajnokai az embereket a tekintélyek „kényuralma“ alól emancipálni, a nagy közönség mindenkor irányadónak fogja tekinteni azok szavát, kik akár szellemi akár anyagi tekintetben kitünő helyet foglalnak el a társadalomban. Innen magyarázhatjuk meg azt, mit minden nap tapasztalunk, hogy minden új vállalat, minden kezdemény sikere, az azok élén álló férfiak tekintélyétől

föltételeztetik, hogy a kevésbé ismert nevű egyének személyében a nagy közönség nem vélvén elégséges garantiát találhatni, közönnyel szokta fogadni különben talán életre való indítványokat,

Szükséges tehát ennél fogva, hogy a katolikus sajtó felvirágoztatása érdekében országszerte jelenkező mozgalomnak élére oly férfiak álljanak, kiket eddigi pályájukon már a közönség bizalma kísért, s kiknek eddigi működésük a további siker zálogául szolgál. Hazánk számos ily jeles és nagynevű férfival bír, mind a katolikus klérus mind a világiak sorában, ő hozzájuk intézvék e soraink. Ő nekiök hivatásuk, kötelességük kiszákmányolni, uzsorásan kamatoztatni azon fényes tulajdonokat vagy előnyöket, melyekkel őket a természet kegyes ura megáldá, a többiek fölött kitünteté. Ne rejtsek e kincset a föld, a világot a teknő alá, ne fukarkodjanak, hisz nem veszt fényéből mécsük bár meggyújtotta másét, mondá már Ennius.

A jóknak nagy száma várva várja föllépésüket, lelkesedéssel fogja fogadni, buzgalommal folytatni kezdeményezésüket.

Mindazt mit szervezett egyesülés, szabályszerű társulás által elérni ohajtunk tömördek nehézséggel van összekapcsolva, már több előzményt feltételez. Ez tehát egyelőre nem is elkerülhetlenül szükséges és ezidő szerint tán nem is lenne célra vezető. Evvel azonban épen nem azt akarjuk mondani, hogy a kitűzött cél minél könnyebb és teljesebb elérésére, az eszmék kicserélésére többeknek összejövetele, egy tanácskozmány lehetetlen, vagy célszerűtlen lenne, Sőt ellenkezőleg föltöbb kívánatosnak tartjuk, hogy mielőbb létesíthessék itt a fővárosban

több befolyásos, és az ügy iránt önzetlen érdekekkel viseltető minden rendü egyházi és világi férfiak tanácskozása. Ez leghelyesebben megvitathatná a részleteket. Szerintünk legcélszerűbb lenne, ha ezen tanácskozás minden egyházi megyében egy vagy több lelkes férfiút felkérne a közérdekeknek, a n. m. püspöki karnak kikérendő és kétségkívül megadandó kegyes engedelmével, saját körükbeni képviselése és érvényesítésére, a tanácskozás határozatainak foganatosítására. Ezeknek feladatuk fogna lenni megyéjük, vagy a kijelelendő kerület magyaryelvü katolikus papjaira a mennyire lehet személyes érintkezés által hatni, azokat az ügy pártolására birni.

Legegyszerűbb lenne talán azon mód, ha ezen férfiak az illető n. m. püspök úr támogatásával a kerületi gyűlésekbe özsze jött papságra, özszesesen és egyenként igyekeznének határozólag befolylni. Mi megvagyunk győződve, hogy azon kerületek melyek oly lelkesedéssel fogadták a budapesti kat. lelkészi kar általánosan fogalmazott határozatát. nem fognak késni hasonló lelkesedéssel elfogadni egy budapesti katolikus tanácskozás részletes határozatait.

Valamely lap létét, virágzását legjobban biztosítja: előfizető közönsége. Nem lenne helyeselhető kizárólag az ugyis temérdek sok oldalról igénybe vett magyar kat. főpapság áldozat készségére számítani; ez különben is nem lenne más, mint szomorú öntehetetlenségünknek bizonyítványa. Birunk mi annyi erővel, csak akarni kell, akár több katolikus közlönynek is föntartására.

E tekintetben világosan szólva — az első teendő lenne a lap fölvirágoztatására szükséges számú előfize-

tők biztosítása. A lapnak e célra legalább 2000 biztos előfizetővel kellene bírnia, mivégre ugy rendezné magát mint több külföldi lap, hogy előfizetői magukat több, legalább három évre köteleznék a lapra előfizetni, az illető díjt azonban az eddigi szokásos részletekben lehetővén lefizetni, Fölszólittatnának ezek azonkívül, minden igyekezetüket oda irányozni, hogy személyes meggyőzés, rábeszélés segélyével minden évben legalább egy új előfizetőt szerezzenek, különösen a világiak közül, mert különösen ezeknek nagyobb számú részvéte fogja tanusítani, hogy az ügy, nem csupán a klérus, hanem minden igaz katolikus közös érdeke is.

Nem mondjuk, hogy reméljük, mert meggyőződve vagyunk, hogy ily eljárásnak biztos és nagyszerű lesz sikere, annélkül hogy túlságosan optimisták lennénk, nem habozunk kimondani, hogy idővel alig lesz a magyar nyelvet bíró kat. pap, ki az ügy pártolását kötelességének ne ismerné.

Ugyanazon tanácskozmány megállapítaná a lap vezetése, és szellemi részét érdeklő részleteket is. — A lap fővezetését szerintünk legcélszerűbb lenne, ha egy szerkesztő helyett kettő venné át; a jelenleg is oly kitarató állhatatossággal működő világi szerkesztő mellé, a tanácskozmány egy az egyház irodalom, különösen a katolikus irányu politika terén is nevet szerzett egyházi férfit jelölne ki; valamint a lap szerkesztőségének többi állandó tagjait is részben az egyházi rend tagjai, részint világiakból.

Ezek után a lap szelleme, tartalma, felosztása és berendezését illetőleg röviden lehetünk.

A lapnak szelleme mindenk fölött katólikus lenne. A katólicismus képezné azon középpontot, melyben min-

den külön irány, minden elváló érdek öszpontosulna. Feladata kettős lenne; először a védelem minden megtámadás ellen, bár honnan, bár mely oldalról jöjjön az; másodsor a kat. szellem föntartása, terjesztése és élesztése, Nem más lenne ez, mint az emberi nem, a nemzet, a haza boldogságának a legézszerűbb és legcélszerűbb eszközökkel előmozdítása.

Igen szépen mondja T o q u e v i l l e, a nagy francia államtudós, és utána E ö t v ö s ü n k, hogy: „az egyenlőség, a népek közössége, a testvériség, humanitás és emberszeretet elvei, mind a keresztény vallás által hirdettek először,“ — és hozzá tesszük mi — valósítottak minden időben. „Az oldotta meg a rabszolgák láncait, az korlátozta a világi hatalom zsarnokságát, mely ellen nem talált másutt oltalmat az elnyomott; annak köszönheti azon számos intézeteket, melyek tizenkilenc század óta a szegényebb osztályok felsegítésére virágoztak. A tapasztalás azt mutatja, hogy épen a legszabadabb nemzetek a legkeresztényebbek a legvallásosabbak egyszersmind, s ha vallásunk tanait tekinti, megfog győződni minden gondolkozó, hogy azon hatalom, melyet a vallás elvei az életre gyakorolnak, nem csak nem áll ellentétben a valódi szabadsággal, sőt hogy az minden szabadságnak nélkülözhetlen föltétele; mert az anyagi hatalom, melylyel a világi hatóságokat fölrüházzák, csak azon arányban válhatik nélkülözhetővé, melyben az állam és egyesek jogai a vallás magasabb szentesítése alatt állanak.“

A katolikus szempont mintegy magasabb, az emberi szenvedélyeken felül emelkedő hely lesz, honnan elfogulatlanul fognak megítélhetni, az idők eseményei, egyesek és népek tettei. Nem a tények kérlelhetetlen

logikája, nem az eredmény a siker, mint napjainkban szokottá vált, fog meghatározására szolgálni annak, mi igazságos vagy igazságtalan, jó vagy rossz, a magasabb erkölcsi elvekkel mi megegyező vagy ellenkező.

Ezen szempontból fogja tárgyalni mindenek előtt azt, mit politikának szokás nevezni. Nem lesz föladata valamely pártot vezérelni vagy maga köré csoportosítani. Nem lesz azon lap sem a conservativek, sem a radikálisok, sem a kormány, sem az ellenzék közlönye. Igyekezni fog e tekintetben a különböző nézetek között kimutatni az igazat, a hamisat és tévest; hivatása lesz oda működni, hogy a pártok a haza java és boldogságának előmozdításában, mint közös célban megegyezzenek.

Hirdetni fogja a népeknek az alattvalóknak a fejedelem szentelt személye iránti tiszteletet, isteni eredetű hatalma iránt őszinte engedelmességet, meggyőződésből eredő alávetést. De figyelmeztetni fogja mindenkor a kormányon állókat is hivatásukra: a nemzet boldogítása igaz javának előmozdítására. A nemzet szabadsága és boldogságának összeegyeztetése a fejedelem, a trón hatalma és dicsőségével; ezen problémát fogja megoldani igyekezni; jelszavava lesz e tekintetben: király és haza!

Ezen, ily iránybani működése megfogja győzni a katolicismusnak még elleneit is arról, hogy mint az olaszoknak nagy történetírója Cantu Caesar szépen írja: „az evangélium iskolája az igaz szabadságnak, következetes ellenzéke a fejedelmek zsarnokságának ép úgy mint a népek féktelenségének, való és leghelyesebb megoldása a legfontosabb társadalmi problémának:

